

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Садржина Сретењског устава
(мастер рад)

Ментор:
Проф. др Александар Ђорђевић

Студент:
Љубица Тодоровић
М054/22-О

Ниш, 2023

Садржај

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА	3
2. ДОНОШЕЊЕ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА.....	5
3. ТВОРАЦ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА	8
4. СТРУКТУРА СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА	11
5. ГЛАВА I ДОСТОЈИНСТВО И ПРОСТОР СЕРБИЈЕ	12
6. ГЛАВА II БОЈА И ГРБ СЕРБИЈЕ	13
7. ГЛАВА III ВЛАСТИ СРБСКЕ	14
8. ГЛАВА IV О ЗАКОНОДАВСТВУ И О НАЧИНУ, КАКО ГА ВАЉА ВОДИТИ ВООБШТЕ	15
9. ГЛАВА V О КЊАЗУ СРБСКОМ	16
10. ГЛАВА VI О ДРЖАВНОМ СОВЈЕТУ	19
11. ГЛАВА VII ВЛАСТ СУДЕЈСКА	22
12. ГЛАВА VIII О НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ	23
13. ГЛАВА IX О ЦРКВИ	24
14. ГЛАВА X О ФИНАНСИЈИ (АЗНАДАРСТВУ).....	26
15. ЉУДСКА ПРАВА И СЛОБОДЕ У СРЕТЕЊСКОМ УСТАВУ	27
16. ГЛАВА XII ПРАВА ЧИНОВНИКА	31
17. ГЛАВА XIII ПРОМЈЕНЕ И ДОДАЦИ К УСТАВУ КЊАЖЕСТВА СЕРБИЈЕ.....	33
18. ГЛАВА XIV ЗАКЉУЧЕНИЈЕ	34
19. УКИДАЊЕ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА.....	35
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	37
ЛИТЕРАТУРА	39
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	40
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА.....	41

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Сретењски устав је донет 15. фебруара 1835. године. Месец дана касније, Сретењски устав је суспендован. Као да је и нека виша сила одредила да овај Устав, без обзира на његово кратко трајање, остави печат који ће се дуго памтити.

Сретење Господње је важан празник у српској православној цркви и уопште у народу. Слави се на 40. дан од Божића. Српска православна црква слави овај празник 2. фебруара по јулијанском, 15. фебруара по грегоријанском календару. Сретење је важан датум и за српски народ. На Сретење 1804. године одржан је Збор у Орашцу којим је почео Први српски устанак. На овај празник је и 1835. године донет Сретењски устав. Због тога је овај датум слављен као Дан Државности и Дан Уставности. Године 1909. одржана је прва скупштина Срба у Османском царству. Од 2006. године се слави као Дан Државности.

Порекло овог празника је занимљиво. У четрдесети дан по Рождеству донесе Пресвета Дева свог божанског Сина у храм јерусалимски да Га, сходно закону, посвети Богу и себе очисти (Левит 12, 2-7; Исход 12, 2). Иако ни једно ни друго није било потребно, ипак Законодавац није хтео никако да се огреши о Свој Закон, који је Он био дао кроз Свога слугу и пророка Мојсеја. У то време држао је чреду у храму првосвештеник Захарија, отац Јована Претече. Он стави Дјеву Марију не на место за жене, него на место за девојке у храму. Том приликом појаве се у храму две чудне личности: старац Симеон и Ана, кћи Фануилова. Праведни старац узме на руке своје Месију и рече: Сад отпушташ у миру слугу својега, Господе, по ријечи својој... Још рече Симеон за Христа Младенца: Гле, овај лежи да многе обори и подигне у Израилу, и да буде знак против кога ће се говорити (Лк 2, 29 и 34). Ана пак која од младости служаше Богу у храму постом и молитвама, и сама познаде Месију, па прослави Бога и објави Јерусалимљанима о доласку Дугочеканога. А фарисеји, присутни у храму, који видеше и чуше све, расрдише се на Захарију што стави Деву Марију на место за девојке, доставише то цару Ироду. Уверен да је то Нови Цар, о коме су му звездари с Истока говорили, Ирод брзо посла да убију Исуса. Но у међувремену божанска породица беше већ измакла из града и упутила се у Мисир, по упутству ангела Божјег. Дан Сретења празнован је од самог почетка, но торжествено празновање овога дана установљено је нарочито 544. године у време цара Јустинијана.¹

Зато Сретењски устав је и данас веома значајан. Његов значај лежи у чињеници да он представља први српски устав и да је као такав донео много либералних и демократских идеја које су за оно време, чак и за малу и вазалну Србију, биле превелики залог. Не само што велика царства (главни агитори за суспензију устава) нису имала каталог људских права какав

¹ Свето писмо

је имао Сретењски устав, већ многа нису имала ни уставе.

Људска права и слободе данас представљају незаобилазан део сваког модерног устава. Она изражавају идеју да сваком човеку права припадају природно без обзира на статус, држављанство или правну јурисдикцију одређене земље.

Људска права и слободе се развијају нарочито после Другог светског рата када је Генерална скупштина Уједињених Нација усвојила Универзалну декларацију о правима човека 1948. године. У њеној преамбули стоји: „Признање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих људских бића је основ слободе, правде и мира у свету”²

Сретењски устав донет 1835. године садржи посебну главу која носи назив „Општенародна права Србина”. Дакле, много пре међународних извора људских права, Сретењски устав је регулисао ову материју. Важност ове теме лежи у чињеници да је просечан грађанин, макар формално, имао загарантована одређена права у односу на државну власт. Такође, многи уставни светских царстава, која су била бројнија, нису имале овакве одредбе у својим уставима што даље значи да је Сретењски устав пионир у својим демократским идејама.

Људска права и слободе би се у Сретењском уставу могла поделити на: универална људска права (она која су доступна свима), права која се гарантују само грађанима Србије, као дужности грађана Србије.

Зато је и Сретењски устав тема овог мастер рада. Истина, неисцрпна, јер колико год да је до сада ова тема била истраживана, увек се појави питање које је и данас актуелно, а које може да се исприча из угла Сретењског устава.

² Преамбула Универзалне декларације о правима човека

2. ДОНОШЕЊЕ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА

Устав Књажества Србије из 1835. године, познатији под именом Сретењски устав, донет је на Сретење 2. фебруара 1835. године (по новом календару 15. фебруар). Међутим, целокупни поступак његовог доношења имао је дубљу историју.

Милош Обреновић³, као вођа Другог српског устанка започео је своје успињање на власти. Формирање и јачање своје власти у држави, Милошу је кренуло непосредно након завршетка Другог устанка и споразума са Марашли Али-пашом. Уз подршку везира, Милошу је пошло за руком да се уздигне од осталих старешина као „врховни кнез“ и успео да преузме сву власт. Незадовољство Милошевом владавином су се врло рано испољиле и то кроз разне буне, које су биле и народне и старешинске, јер су у њима незадовољне старешине предводиле незадовољан народ. Наиме, Милошев апсолутизам није омогућавао старешинама учешће у власти, а народ је првенствено био револтиран строгошћу Милошевих чиновника, суровошћу и безакоњем и ограниченом слободом трговине и размене добара. У земљи нису имали правну сигурност, ни личну ни имовинску.⁴

Незадовољство Милошеве владавине можда се најбоље одсликава у писму које је Вук Караџић написао кнезу. Вук је писмо послао из Земуна јер су се само тако могле Милошу саопштавати негативне вести.

„Ваша светлости, Премилостиви господару! Истина је оно што су наши стари казали да нико не може целом свету колача намесити; али с данашњим владањем Ваше Светлости готово би се у скупу могло рећи, да нико тамо није задовољан; кад би се то пак стало даље разграђавати и раздјелјивати, онда би се нашло да су најнезадовољнији они чиновници који су најближе и најчешће око ваше светлости и најзадовољнији они људи које ваша светлост не познаје никако. Сви узроци овога незадовољства готово би се могли у два главна реда раздјелити. Или су људи незадовољни зато што не само што не могу према своме могућству по својој вољи живети, него што нико није сигуран ни са својим животом, ни с поштењем (чешићу), нити је господар од свога богоданог и с правдом и с трудом стеченога имања; или зато што се за опћу ползу не стара и не ради онако као што би (по њиовом мњенију) требало и могуће било. Опет на кратко да кажем: с владањем ваше светлости нико тамо није задовољан, ама баш нико, осим ваша два сина, а и они да су мало старији, може бити да би били незадовољни, као макар ко други; и што се год ко чини задовољнијим и чешће виче: „Да

³ Милош Обреновић рођен је 18. марта 1780. године, у селу Горња Добриња код Пожеге. У почетку носио је презиме Теодоровић, које је било по његовом оцу. Не постоји тачан податак када је почео да се потписује као Обреновић, али је то презиме узео по имену првог супруга своје мајке, највероватније због свог старијег полубрата Милана Обреновића, који је био истакнути војвода. Након Миланове смрти 1810. године, Милош је почео све чешће да се користи његовим презименом.

⁴ Н. Богдановић, Национални и међународни аспекти доношења, Пешчаник, Ниш, 2023.

бог живи господара ! Уздрављу вашему господару!“ Он је незадовољнији, па се само претвара да би незадовољство своје покрио. Најпре ћу да кажем, као за правило, по коме ће ми се о свему осталом судити моћи, да је за свакога владооца права полза само оно, што је полезно и за његов народ; а што је год његовome народу на штету, оно ни њему никако не може бити на праву ползу. Ваљало би дати народу правицу, или, као што се данас у Европи обично говори, конституцију. Ја овде не мислим конституцију француску, или англијску, или нову грчку; него, од прилике, да се одреди начин правитељства и правитељство да се постави... да се сваком човеку осигура живот, имање и чест, да свак свој посао који никог није на штету, може радити по својој воли и по својој вољи живети; да сваки човек зна, шта му ваља чинити, да се не боји нити вас, нити икога другог; да нико никог не може на силу натерати да га служи; да се тврдо зна који је чиновник старији, који ли је млађи; да се без правог узрока и без суда не може чиновник ни из службе истерати, нити на траг у мањи чин повратити; да се нико не може натерати да се против своје воље прими каке службе и да сваки чиновник, кад му буде воља, може службу оставити. Ја мислим: тешко ономе владооцу, који за то држи момке и солдате и гарду, да га чувају од његова народа! Владооцу треба да је највећа обрана у његовој земљи народна љубав, задовољност с његовим владањем и уверење да му (тј. народу) по смрти његовој само горе може бити, а боље никако да не може. Данас у Србији правитељства, у правоме смислу ове речи, нема никаквога, него сте цело правитељство ви сами: кад сте ви у Крагујевцу, и правитељство је у Крагујевцу; кад сте ви у Пожареvcу, и оно је у Пожареvcу; кад сте ви у Топчидеру, и оно је у Топчидеру; кад сте ви на путу, и оно је на путу; а да ви сутра, сачувај божје, умрете (које једном мора бити), умрло би и правитељство, па онда, ко би био јачи, онај и старији. Кад би се у Србији правитељство поставило, онда би Србија добила пристојно и нужно поверење и код држава и код приватни људи, јер би правитељство најпре добро размислило шта ће обрeћи или учинити, а кад би што обрeкло или учинило, онога би се тврдо држало, по оној народној приповести „царска се не пориче“ Најмудрији владалац, који је макар све време своје младости провео учећи се владати, опет не може, као што треба, сам државом управљати, једино зато, што је за једног човека тешко и једнога малог села свим пословима управљати као што треба, а камо ли читавом земљом и народом; друго, што „четири ока боље виде него два!; а треће, што је најмудрији и најученији владалац опет човек, подложен свим страстима и слабостима људским, па би могао у љутини или у какој другој овакој страсти коме криво учинити. Ваљало би уредити школе. По моме мњенију Србија данас нема ни у чему већи недостатак, ни већу нужду и потребу, него у људима способним за народне службе.”⁵

⁵ Наведено према: Н. Ранђеловић, М. Тодоровић-Крстић, Одабрани извори из државноправне историје јужнословенских народа, Београд, 2009, 90-92.

Донекле је и кнез Милош био свестан потребе промене начина владања. Неколико нацрта уставних аката је било израђено у том периоду чији су аутори били учени Срби пречани или странци. Један од њих носио је назив „План конституције српске” који је дао основне одредбе будућег устројства државе, као и акт који је носио назив „Устав”. Вероватно је да се Милош обраћао и страним дипломата. Један сачуван нацрт написао је француски дипломата Боа л’ Конт чији је утицај присутан и у Сретењском уставу.⁶

Незадовољство старешина о којем је Вуку причао о свом писму нашло је свој израз у Милетиној буни 1834. године која је убрзала доношење Сретењског устава. Ова буна почела је и окончала се без крви. Наиме, Милош се измирио са старешинама рекавши да „ни једног од вођа буне неће глава заболети”. С друге стране, старешине су изјавиле „да остају кнезу верни и послушни и привржени и прави синови”. Сматрајући да би буна могла да се прошири, кнез Милош је у писму које је послао крагујевачком окружном суду објавио да ће се главна расправа држати управо у Крагујевцу где ће се и водити опсежна расправа о свему.”⁷

Нов устав је био донет на Сретење у Крагујевцу, на народној скупштини којој је присуствовало око 4.000 лица, и то је била највећа народна скупштина из времена кнеза Милоша. Творац устава био је Димитрије Давидовић. Поред народних посланика, скупштини је присуствовали и око 10.000 грађанина и заседање је трајало три дана на кнежевој ливади.⁸ Првог дана је одржана беседа, додуше историчари нису сигурни ко је одржао беседу, да ли је кнез Милош или Давидовић, и њоме су изложене три најзначајније тачке:

1. Разлог сазивања Народне скупштине – односно доношење српског устава;
2. Успостављање Државног савета у склопу кога ће бити шест министара (попечитеља), као највиши органи власти поред кнеза;
3. прописивање и „прегледање“ књиге грађанских и кривичних закона.⁹

⁶ Ж. Бартуловић, Н. Ранђеловић, *Основи уставне историје југословенских народа*, Ниш, 2012, 37.

⁷ Исто.

⁸ Све до Светоандрејске скупштине (одржане 1858. године) скупштине су се одржавале на отвореном.

⁹ М. Тишма, *Правни транспланти и први српски устав из 1835.године*, Правни факултет Универзитета у Београду, 6

3. ТВОРАЦ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА

Творац Сретењског устава био је Димитрије Давидовић.¹⁰ Димитрије Давидовић (Земун, 23. октобар 1789 — Смедерево, 6. април 1838) био је српски политичар и дипломата, уставописац, новинар и публициста. Давидовић је каријеру у Србији започео као лекар и кнежев приватни (породични) секретар, наставио као кнежев државни секретар, истакао се у Цариграду као дипломата, да би своју делатност крунисао писањем Сретењског устава и стекао положај попечитеља (министра). Димитрије Давидовић је успео да постане прва личност уз кнеза Милоша Обреновића.

Димитрије Давидовић са шест година пошао у српску школу у Земуну коју је похађао до једанаесте године. Након тога је уписао шестогодишњу гимназију у Сремским Карловцима. Стигао је до последњег разреда када је због погрдног писма упућеног једном од професора био избачен. Затим одлази у Кежмарок где завршава прву годину филозофије. У Пешти завршава другу годину филозофије на Лицеју након чега уписује медицинску школу, такође у Пешти. Тамо упознаје Димитрија Фрушића на чију идеју, двојица студената медицине, покрећу Новине Српске.

Године 1813. Димитрије Давидовић и Димитрије Фрушић подносе захтев за издавање новина Врховној полицијског управи у Бечу. Међутим, канцелар Метерних одбија њихов захтев, те се они, на наговор Јернеја Копитара, обраћају директно цару Францу како би добили сагласност. Након добијања сагласности и позитивне полицијске провере добили су решење у априлу 1813. године. Први број изашао је из штампе 23. августа 1813. године под називом Новине сербске из царствујушћег града Вијене. Од 1816. године новине су штампане под скраћеним називом Новине сербске које су у почетку излазиле сваког дана сем недеље и празника, а од 1817. до 1822. године два пута недељно.¹¹

После слома Првог српског устанка и великог турског терора појавиле су се српске избеглице у Аустријском царству. У Беч су пристигли Вук Караџић и Прота Матеја Ненадовић, којима су се нашли на услузи новинари Давидовић и Фрушић. Они су били на услузи Проти Матеји, званичном представнику устаничких Срба. Они су преводили, састављали европским владарима званичне молбе, водили Проту Матеју на аудијенције. Аустријски цар Франц примио је Проту Матеју и Давидовића у аудијенцију 20. маја 1814. године, том приликом су тражили заштиту и помоћ за избегле Србе.¹²

¹⁰ Димитрије Давидовић рођен је у Земуну, 23. октобра 1789. године од оца Гаврила Георгијевића и мајке Марије. Презиме је преузео од деде Давида Георгијевића који је био један од најпознатијих наставника Латиске школе у Сремским Карловцима коју је основао митрополит Павле Ненадовић.

¹¹ А. Гавриловић, *Из живота Д. Давидовића по архивским подацима*, Годишњица Николе Чупића, 31, Београд, 1912, 120-121

¹² N. Ozimić, *Dimitrije Davidović, lik i delo*, Zbornik Narodnog muzeja Nis br.24, 2016, 51-57

Њихове новине постале су носилац књижевног живота Срба. Њихове рубрике „Смеснице књижевне”, „Књижество србско” и „Прикљученије внутрања”. Давидовић уводи нови књижевни лист у виду алманаха под називом Забавник. У периоду од 1815. до 1821. године објављено је шест бројева Забавника.¹³

Фрушић се посвећује медицини и напушта новинарски позив, а Давидовић од тада сам уређује новине. У међувремену почиње да учи штампарски занат како би отворио сопствено штампарију. Купио је штампарију, али је добио ограничено штампарско право да печата само књиге на источним језицима.

Говорио је више језика: старословенски, руски, латински, немачки и француски. Давидовић је био поборник Вукове реформе, те му је и ставио на располгање своје новине, како би Вук Караџић могао да шири своје идеје.

Године 1821. се вратио у Србију. Од 1821. године до 1829. године био је секретар кнежеве канцеларије. Од 1829. до 1833. године био је члан делегације за преговоре с Турцима и заслужан за њихов позитиван исход. Два пута је боравио у Цариграду, 1829. и 1831. како би тражио потвду српских права. Његова је заслуга добијање султановог хатишерифа о наследном кнежевском достојанству. За време другог боравка, руски посланик Бутегев му је у знак признања и поштовања поклонио велики скупоцени прстен са драгим каменом.

Године 1835. израдио је Сретењски устав који је исте године и обнародован у Крагујевцу. Био је министар унутрашњих послова и просвете. Димитрије Давидовић је био и уредник „Србеске новине”. Смењен је са места уредника због критика дипломатске активности Енглеске и Француске у Цариграду, а на штету Русије. Од 1835. до 1836. године био је саветник кнежевом брату Јеврему. Према изворима, по укидању Устава пао је у немилост кнеза Милоша Обреновића и до краја живота је живео у сиромаштву.

Прешао је у Смедерево где је после две године од званичног пензионисања умро. Сахрањен је у Смедереву 1838. године у цркви Успења Богородице. На његом гробу, по његовој жељи пише: Димитрије Давидовић сав Србин.

Главна питања које се поставља у вези са творцем устава Димитријем Давидовићем јесте: Колико је он заиста заслужан за његове одредбе, односно које су одредбе изворно дело Димитрија Давидовића? Затим, могло би да се постави питање утицаја самог кнеза Милоша на чланове устава, као и евентуално неких других личности.

Несумњиво је да допринос Димитрија Давидовића био огроман. Међутим, да ли су сви чланови устава конкретно његова идеја? Или другим речима, колико је сам кнез Милош утицао на овај устав и да ли одредбе о људским правима унете без Милошеве сагласности.

Професор Сима Аврамовић подсећа на Милошево познато опомињање Давидовића да

¹³ Nebojša Ozimić - Dimitrije Davidović, lik i delo, Zbornik Narodnog muzeja Nis br.24 2016,1-57

води рачуна шта пише у Уставу, као и на то да може довести до погрешних закључака да је кнез све препустио Давидовићу. Кнез Милош је итекако био свестан значаја целокупног подухвата и вероватно је постојала његова сагласност на коначну верзију уставног текста. То даље значи да Давидовић није могао лако да „подметне” чланове које кнез Милош није желео. Наравно, кнез Милош ће то касније искористити како би се оградио од Устава и свалио сву кривицу на Давидовића. С друге стране, покушавј спасавања Устава и догађаји након смene Давидовића јасно откривају Милошeве стварне намере и жеље. Зато и проф. Аврамовић с правом поставља питање да је из тих разлога умесније говорити о Давидовићевом и Милошевом уставу.¹⁴

¹⁴ С. Аврамовић, Сретењски устав- 175 година после, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 2020, 248-311.

4. СТРУКТУРА СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА

Устав се састојао од 142 члана који су били распоређени у четрнаест глава. За разлику од претходних правних аката, Сретењски устав имао је утврђену систематику:

Глава I Достојинство и простор Србије

Глава II Боја и грб Србије

Глава III Власти сербске

Глава IV О законодавству и о начину, како га ваља водити вообште

Глава V О књазу србском

Глава VI О државном Совјету

Глава VII Власт судејска,

Глава VIII О народној скупштини

Глава IX О цркви

Глава X О финансији (азнадарству)

Глава XI Обштенародна права Србина

Глава XII Права чиновника

Глава XIII Промјене и додаци к уставу књажества Србије,

Глава XIV Закљученије

5. ГЛАВА I ДОСТОЈИНСТВО И ПРОСТОР СРБИЈЕ

Прва глава носи назив „Достојинство и простор Србије” и садржи свега два члана.

У првом члану Сретењског устава Србија је јединствено и независно књажество признато од стране Султана Махмуда II и Императора Николаја I.¹⁵ Већ у првом члану Сретењског устава, као да је јасно било која је била интенција уставотворца. Случајно или намерно, сизерен (Турска) и протектор (Русија) стављени су у исти ринг. Касније, овај члан ће бити један од разлога суспензије овог устава.

„Србија је нераздјелно, и у прављенију свом независимо Књажество по признанију Султана Махмуда Другога, и Императора Николаја Првога.”¹⁶

У другом члану дата је административна подела Србије. Србије је административно подељена на округе, а ови на срезове и општине.¹⁷ Устав дозвољава законску промену назива и границе територије округа, као и претварање срезова и општина у округе.

„Србија дјели се на разна Округија, а Округија на Срезове и Обштине. Границе и имена први могу се законом и мјењати и дотеривати на округ.”¹⁸

Турски устав из 1838. године, иначе донет као „замена” за Сретењски устав, у својој преамбули као да покушава да отклони ову „Србијину декларацију независности” те тако назива Србију провинцијом. Такође, не помиње се административна подела земље.

¹⁵ Члан 1.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Члан 2.

¹⁸ Исто.

6. ГЛАВА II БОЈА И ГРБ СРБИЈЕ

Друга глава насловљена је као „Боја и грб Србије”.

У овој глави регулисана је боја Србије као „отворено-црвена, бјела и челикасто-угасита”¹⁹

Овим уставом „оживљен” је историјски грб Србије. Крст је на црвеном пољу, а међу краковима крста по једно огњило окренуто ка крсту.²⁰ Грб је уоквирен зеленим гранчицама, с једне стране маслиновом, а са друге храстовом гранчицом.²¹ Слично решење постојало је у француској хералдици.

¹⁹ Члан 3.

²⁰ Члан 4. став 1.

²¹ Члан 4. став 2.

7. ГЛАВА III ВЛАСТИ СЕРБСКЕ

Трећа глава регулише „Власти Србске”.

Сретењски устав прокламује поделу власти на законодавну, законодавно-извршну и судску власт.²² Подела власти²³, као начин организације државне власти у коме свака грана власти има своје органе који власт врше независно од органа других власти, први пут је, формалноправно, прокламована од стране Сједињених Америчких Држава у модерно доба.²⁴ Ако се има на уму, да је Устав Сједињених Америчких Држава то прокламовао у својим члановима 1787. године, као и да многе светске силе, нису имале слична решења у највишим правним актима своје државе, онда је Сретењски устав пионир и у овој области.

Законодавну власт врше кнез и совјет, који је у овом уставу назван Државни Совјет.²⁵ Дакле, осим што у првој глави прописује да је Кнежевина Србија независна и ставља у исти положај сизерена и протектора, Устав назива Совјет државним чиме истиче овај атрибут још увек зависне кнежевине.²⁶ Државни Совјет је састављен из шест попечитељства: правосуђе, унутрашњи послови, финансије, спољашњи послови, војска и првосвештенство и из неодређеног броја самих чланова државних совјетника, председника и секретара.²⁷ Као што се може приметити, вазална Србија је имала и министарство спољних послова и војске, који су такође атрибути независности једне државе.

Иако у овој глави није наведено да судску власт врше судови, то се децидентно види из посебне главе која је насловљена: „Власт судејска”. Судска власт је тростепена. Састоји се из окружних судова, Великог суда као апелационог суда и Државној совјета чије посебно одељење суди у трећем и последњем степену.²⁸

²² Члан 5.

²³ По Слободану Јовановићу начело поделе власти значи: „да за три основне функције државне власти треба употребити различите органе; онај који издаје закон не треба у исто вријеме да суди и управља- и обрнуто.” Наведено према: С. Јовановић, О држави- основи једне правне историје, 259.

²⁴ Античка Атина је имала својеврсну поделу власти оличену у Еклесији (народној скупштини), Буле (Веће 500) и Хелијеји (врховном суду).

²⁵ Члан 6.

²⁶ Наиме, Србија је формално стекла независност тек 1878. године на Берлинском конгресу.

²⁷ Члан 6. б).

²⁸ Члан 78.

8. ГЛАВА IV О ЗАКОНОДАВСТВУ И О НАЧИНУ, КАКО ГА ВАЉА ВОДИТИ ВООБШТЕ

„О законодавству и о начину, како га ваља водити вообште” је назив четврте главе. Ова глава се односи на законодавну власт и законодавни поступак.

Законодавна власт се врши преко закона и уредби које она сама доноси. Законодавство може да буде општег или посебног као и специјалног карактера.²⁹ Сретењски устав забрањује ретроактивну примену закона.³⁰

Народна скупштина се састоји из „сто најодабранији, најразумнији и народно повјереније највећма заслужујући депутати”.³¹ Закон о одређивању пореза не може бити донет без одобрења Народне скупштине.³²

Сви закони и уредбе се објављују преко Државног Совјета под именом Кнеза. На крају сваког закона и уредбе стајаће потпис Кнеза (Н. Н. Књаз србски).³³ Сретењски устав је предвидео и начин на који ће се закони разликовати од других правних аката. Наиме, да би један правни акт био закон потребно је да садржи реченицу: након предлога државног савета, закључујем следеће. Након тога следе потписи председника државног савета и надлежног попечитеља, као и главног секретара.³⁴

Када је реч о самом законодавном поступку, Устав је предвидео следећа решења: законе предлажу поједини попечитељи³⁵, затим Совјет разматра добијене предлоге и подноси си их Кнезу на одобрење³⁶. Кнез има рок од 20 дана након да одлучи о предлогу Совјета, а уколико је то потребно, може сазвати седницу државног совјета ради добијања потребних објашњења.³⁷ Кнез има ограничено право вета, јер може два пута вратити предлог, али ако му и трећи пут буде поднет предлог уз нове и исцрпне доказе, Кнез мора га мора потврдити.³⁸

²⁹ Члан 7.

³⁰ Члан 8.

³¹ Члан 9.

³² Исто.

³³ Члан 10. став 1.

³⁴ Члан 10. став 2.

³⁵ Члан 11.

³⁶ Члан 12.

³⁷ Члан 13.

³⁸ Члан 14.

9. ГЛАВА V О КЊАЗУ СРБСКОМ

Пета глава је посвећена Кнезу и носи назив: „О Књазу Србском”. Кнез не само што је врховни поглавар Србије већ учествује и у законодавној власти.

По слову Устава, на челу државе се налази Кнез. Његова личност је света и неприкосновена што даље значи да он има материјалноправни имунитет односно није одговоран за она дела за која јесу остале гране власти. Такође, кнез има и процесни имунитет јер не може бити процесуиран пред надлежним органима. Уместо њега, одговорност има свака од три гране власти.³⁹

Кнез издаје законе и уредбе и извршава их посредством надлежних министарства. Такође, Кнез именује све чиновнике и уопште све државне функционере.⁴⁰ Аналогно праву појединог попечитеља да предлаже законе и Кнез има то право, а такође може да даје своје мишљење о наведеним питањима.⁴¹ Осим ових овлашћења, Кнез има право помиловања и амнестије.⁴² Такође, има право давања одличја и награда.⁴³

Кнез има право да у свом кабинету и под именом „Књажевскога Совјета” запосли више лице, с тим што та лица не смеју у исто време да буду и чланови државног совјета.⁴⁴

Кнеза сам одлучује о својој породици као и женидби и то како својој, тако своје будуће деце.⁴⁵ Чланови кнежеве породице и кнез су ослобођени плаћања пореза на непокретности у којима живе. Међутим, када је реч о другим непокретним стварима, плаћају порез као и остали грађани.⁴⁶

Наредни чланови посвећени су редоследу долажења на престо у случају да постоје кнежеви синови, као и у случајевима када они не постоји. Такође, дата су решења за све евентуалне ситуације које могу да настану.

Када је реч о праву наслеђивања важи начело примогенитуре што значи да оца наслеђује његов најстарији син у правој линији.⁴⁷ У случају када нема наследника у правој линији, престо наслеђује његов брат и његови мушки потомци, опет према начелу примогенитуре.⁴⁸ С друге стране, у случају да уопште нема мушких претедената на престо, наследство прелази на мушке

³⁹ Члан 15.

⁴⁰ Члан 16.

⁴¹ Члан 18.

⁴² Члан 17.

⁴³ Члан 20.

⁴⁴ Члан 19.

⁴⁵ Члан 21.

⁴⁶ Члан 22.

⁴⁷ Члан 23.

⁴⁸ Члан 24.

потомке књажеве кћери. И овде ће важити принцип примогенитуре.⁴⁹ На овај начин престо ће наслеђивати оца најстарији син „по гласу” берата султана Махмуда II у породици садашњег кнеза Милоша Теодоровића Обреновића. У случају да не буде потомака, наследство ће прећи на породицу његовог старијег брата Јована Теодоровића Обреновића. Ако ни ови потомци не постоје, онда ће наследство прећи на његовог млађег брата Јеврема Теодоровића Обреновића.⁵⁰ Занимљиво је да је уставотворац користио израз „фамилија садашњег књаза”, а да се нигде не помиње династија Обреновић. Поставља се питање зашто није искоришћен термин који ће још више изразити државност Србије, када је она већ на другим местима истицана?

У случају да изумру сви муђки потомци кнеза Милоша, Јована и Јевреме Теодоровића Обреновића, престо прелази на најстаријег сине (начело примогенитуре) најближе и најстарије кћери династије Обреновића (сада се помиње династија Обреновић) и тако што последњи кнез, из мушког дела династије Обреновић и са одобрењем државног савета и народне скупштине, треба да посини најстаријег сина из женске лозе.⁵¹ Овде се ради о некој врсти адопције слична оној која је постојала код римских императора.

С друге стране, уколико би и мушкарци из женске лозе умрли, онда државни савет треба да „опомене” кнеза три пута како би он још за живота одредио свог наследника на престолу. То лице треба да буде из редова становништва и да буде најспособнији и најдостојнији кнежевском престолу.⁵² Ако кнез пропусти да то учини, онда ће народна скупштина и државни савет изабрати најспособнијег и најдостојнијег између њих и послати молбу султану да призна и потврди њега као наследног кнеза. Правни основ за овакву молбу и признање наследног кнежевског достојанства је Берат⁵³ који је добио кнез Милош Обреновић 7-га Рубјуљева 1246. године по турском календару.⁵⁴

Кнез мора бити рођен у Србији или натурализован Србин православне вере. Исте вероисповести морају да буду и Кнегиња и остали женски чланови породице.⁵⁵

Кнез постаје пунолетан када наврши двадесет година.⁵⁶ Кнез не сме имати престо ван Србије.⁵⁷

⁴⁹ Члан 25.

⁵⁰ Члан 26.

⁵¹ Члан 27.

⁵² Члан 28. став 1.

⁵³ Берат о наслеђу кнежевског достојанства у Србији је донет 1830. године. Послат је захедно са Султанских Хатишерифом из 1830. године. Оба ова акта добијена су мудро Милошевом политиком која је укључивала и поткупљивање важних људи из султанове околине, а сам султан је према неким изворима, добио 300 000 гроша у готовом новцу.

⁵⁴ Члан 28. став 2.

⁵⁵ Члан 29.

⁵⁶ Члан 30.

⁵⁷ Члан 31.

Сретењски устав је прописао титуле које носе чланови владарске породице: „височество”, „свјетли господар”, „свјетла госпођа”. Титулу „височества” носе кнез и кнегиња. „Свјетли господар” је титула која се користи за синове и браћу кнеза и њихову децу, а њихове жене, снаје и кћери титулу „свјетла госпођа”.⁵⁸

Државни савет поставља три намесника у случају смрти кнеза, одрицања од престола и у случају малолетства кнеза. Намесници у име кнеза управљају Србију поштујући Устав. Њих надзире државни савет коме се они и заклињу.⁵⁹

Заклетва намесника гласи:

„Заклињем се светом, јединосушчном и нераздјелном Тројицом, да ћу Књазу вјеран бити; да ћу у свршивању Књажеске власти за време малолетства његова одржати устав Књажества Србије у цијелости, нити да ћу се у најмањем чему от њега удаљивати, нити допустити кому да се удали от њега; да ћу цијелост Књажества Србије, и обитенародну и личну безбједност бранити, и одржавати права сваког Србина, и старати се свим силама о обитенародном и понаособном благостојанију Србском; Тако ми Бог помогао!”⁶⁰

За време трајања Намесништва, устав не може да мења.⁶¹

Осим заклетве намесника, Сретењски устав је одредио текст заклетве коју изговара кнез при ступању на дужност:

„Заклињем се светом, јединосушчном и нераздјелном Тројицом, да ћу устав Књажества Србије држати точно и совјестно у цијелости, и да ћу сваког придржавати, да га такође у цијелости држи; да ћу бранити неповредимост православне источне цркве у Србији, да ћу свим силама и средствима чувати цијелост Србије и обитенародну слободу личности, и безбједност имања и права сваког Србина; а најпосле да ћу се свакојако старати, да обезбједим и узвисим благостојаније и свега народа Србскога воопште и свакога Србина понаособ. Тако ми Бог помогао!”⁶²

⁵⁸ Члан 32.

⁵⁹ Члан 34. став 1.

⁶⁰ Члан 34. став 2.

⁶¹ Члан 35.

⁶² Члан 44.

10. ГЛАВА VI О ДРЖАВНОМ СОВЈЕТУ

„О Државном Совјету”⁶³ је назив шесте глава. Сретењски устав прописује да је Државни Совјет највиша власт у Србији поред Књаза.⁶⁴

Државни Совјет је „чувар” Устава, те тако пази на поштовање његових одредби.⁶⁵ Такође, његова дужност је да „руководи законодавство у свој опширности, и чува, да се ни једна струка народњи дјела не води без закони уредба, да тим начином закон влада свим народом српским.”⁶⁶

У његовој надлежности је и давање мишљења о свим предлозима које би му упутио Књаз.⁶⁷ Попечитељи разматрају и предлажу Државном Совјету законе и уредбе.⁶⁸

У надлежности је Државног Совјета чување правде сваког грађанина. У случају да Државни Совјет уочи да је према неком грађанину учињена повреда права, он ће у договору са кнезом отклонити повреду.⁶⁹ Такође, у његовој је надлежности и решавање питања о којима не постоје правни прописи, предлагање неопходних закона кнезу и надзор над њиховим дејством.⁷⁰

У случају смрти, одрицања од престола или малолетства Књаза, биће примењени чланови 33. и 34. V главе.⁷¹

*„Малољетан Књаз стоји под туторством мајке своје и они лица из државнога Совјета, која Књаз отац у тестаменту свом одреди. Ако ли их Књаз не одреди, а оно ће их одредити државни Совјет.”*⁷²

Дакле, државни савет има велика овлашћења приликом туторства. Он не само што може бити тутор малолетном кнезу, већ и у случају да тутор није одређен, он може сам да га одреди.

*„Сви ови тутори малољетнога Књаза заклињу се државному Совјету, да ће испуњавати дужности своје и вјерно и точно, и воспитати малољетника у почитанију к уставу Србском и у љубави к грађанима свога Отечества.”*⁷³

Важност државног савета огледа и се и у томе да се баш њему заклињу тутори на вршење те дужности.

⁶³ Претеча овог органа је Правитељствујушчи орган сербски основан 15. августа 1805. године у устаничкој Србији. Замишљен је као орган који ће у себи имати сву власт, међутим због различитих околности, овај орган ни персонално ни по неким другим капацитетима није достигао те домете.

⁶⁴ Члан 45.

⁶⁵ Члан 46.

⁶⁶ Члан 48.

⁶⁷ Члан 51.

⁶⁸ Члан 60.

⁶⁹ Члан 47.

⁷⁰ Члан 50.

⁷¹ Члан 52.

⁷² Члан 33. став 1.

⁷³ Члан 33. став 2.

„У случају кад би Књаз умрео, или одрекао се достоинства, или кад би био малољетан, то поставља државни Совјет три намјестника који ће у име и мјесто Књаза управљати Србијом по гласу овог устава и под надзиранијем државнога Совјета, кому се о том и заклету морају.“⁷⁴

Државни савет има и овлашћење да постави три намесника у случају смрти кнеза, одрицања од престола или малолетства.

„Намјестници ови заклињу се пред државним Совјетом овако: „Заклињем се светом, јединосушчном и нераздјелном Тројицм, да ћу Књазу вјеран бити; да ћу у свршивању Књажеске власти за време малољетства његова одржати устав Књажества Србије у цијелости, нити да ћу се у најмањем чему от њега удаљивати, нити допустити кому да се удали от њега; да ћу цијелост Књажества Србије, и обштенародну и личну безбједност бранити, и одржавати права сваког Србина, и старати се свим силама о обштенародном и понаособном благостојанију Србском; Тако ми Бог помогао!“⁷⁵

Државни Совјет има право да предлаже кнезу лица за избор у одређено звање.⁷⁶ Овај орган је по слову Устава оруђе којим Кнез разговара са народом на скуштинама у случају када није у могућности да лично и усмено саслуша народ.⁷⁷ Такође, овај орган има право да пријави члана Државног Совјета кнезу који не обавља своју дужност у складу са законом. Сретењски устав прописује да ће посебан закон о овом органу бити донет.⁷⁸ Осим овог, Државни Совјет може да казни сваког свог члана за повреду службене дужности.⁷⁹

Државни Совјет се састоји, у складу са чланом 6. Устава из: председника Совјета, шест попечитеља, из државних саветника и главног секретара који ће бити изабран из реда најмлађег члана овог органа. Међутим, кнез има право да пошаље синове и браћу на заседање Совјета кад постану пунолетни, али немају права да дају мишљења док не наврше 20. година живота. Такође, Књаз може да именује за државне саветнике и заслужне чиновнике који би се налазили у другом месту у односу на оно где би вршили службу и имају право да заседају када се нађу у месту или када буду били позвани на заседање.⁸⁰

Државни Совјет, као што је навођено, решава питања о којима не постоје правни прописи, а попечитељи извршавају те послове.⁸¹ Попечитељи надзиру извршавање закона који су одобрени од стране Кнеза и Државног Совјета.⁸² Такође, они су одговорни за извршавање

⁷⁴ Члан 34. став 1.

⁷⁵ Члан 34. став 2.

⁷⁶ Члан 53.

⁷⁷ Члан 54.

⁷⁸ Члан 55.

⁷⁹ Члан 56.

⁸⁰ Члан 57.

⁸¹ Члан 61.

⁸² Члан 62.

закона уопште.⁸³

Плата попечитеља ће бити одређена законом за сваку годину. Попечитељи су одговорни за савесно и наменско трошење средства која су под њиховим надзором.⁸⁴ Дужност попечитеља је да сваке године израде извештај о ресору који им је поверен и њега подносе Државном Совјету и Књазу, а „попечитељ казначејства и овима и скупштини народној.”⁸⁵ Кнез има право да именује попечитеље за разне ресоре и да их разрешава функције. Разрешени попечитељ аутоматски ступа у редове саветника Државног Совјета.⁸⁶

Заседања државног савета су тајна.⁸⁷ Одлуке овог органу имају дејство када су донете у присуству председника, главног секретара, четири попечитеља и четири државна саветника.⁸⁸ Кворум је другачији у случајевима постављања татора малолетном кнезу, намесништва малолетном или неспособном кнезу, у случају женидбе кнеза, давању заклетве новом кнезу, бирања новог кнеза из редова грађана и држања скупштине. У наведеним случајевима потребно је да буду присутне три четвртине свих чланова државног совјета.⁸⁹

⁸³ Члан 63.

⁸⁴ Члан 64.

⁸⁵ Члан 65.

⁸⁶ Члан 66.

⁸⁷ Члан 68.

⁸⁸ Члан 69. став 1.

⁸⁹ Члан 69. став 2.

11. ГЛАВА VII ВЛАСТ СУДЕЈСКА

Судској власти је посвећена седма глава. У складу са поделом власти на законодавну, законодавноизвршну и судску, судску власт врше судови.

Судска власт се спроводи у име Књаза.⁹⁰ Сретењски устав је прописао да ће, по доношењу посебног закона, судство бити тростепено.

Судска власт је подељена између окружних судова, Великог суда, као апелације у другом степену, а као последња инстанца је предвиђен Државни Совјет, тачније посебно одељење које ће судити у последњем степену.

Устав је прописао да ће се како кривичноправне, тако и грађанскоправне ствари решавати по јединственом законнику које ће бити издат у најбржем року и послат судовима.⁹²

Сретењски устав је прописао начело законитости које подразумева да судија у изрицању пресуде не зависи ни од кога, већ своје одлуке коју доноси на основу закона. Такође, судија не може изрећи казну које нема у закону.⁹³ Ово је у складу са правилом: „*Nulla crimen, nulla poena sine lege.*”

Такође, Устав је прописао да се „нико не може отети од природног свог суда и одвући другому”⁹⁴ Дакле, на овај начин је посредно одређена надлежност судова, односно немогућност избора појединца.

⁹⁰ Члан 77.

⁹¹ Данас се пресуде доносе у име народа.

⁹² Члан 79.

⁹³ Члан 80.

⁹⁴ Члан 81.

12. ГЛАВА VIII О НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Осма глава носи назив: „О народној скупштини”. У глави која прописује поделу власти, народна скупштина није добила своје место. Да ли то значи да она не врши законодавну власт?

Скупштина се састоји из сто „најодабранији, најразумнијим најпоштенији и повјереније народно у највећем степену заслужујући депутати из свију окруженија и књажества Србије.”⁹⁵ Начин њиховог избора прописаће посебан закон. Свакако, посланик који се бира за народну скупштину не сме да буде млађи од 30. година.⁹⁶ Скупштина се састаје једанпут годишње кнезовим указом. У случају потребе, могуће је сазивање скупштине више пута у току године. На исти начин односно кнежевим указом се распушта скупштина.⁹⁷

Сретењски устав прописује да се никакав порез не може расписати без одобрења народне скупштине.⁹⁸ Порез се одређује за сваку годину. У случају када се покаже да је порез, а самим тим и буџет недовољан, скупштина има право да повиси износ пореза, како би се покрили губици из претходне године.⁹⁹ Државна благајна је дужна да скупштини поднесе извештаје (рачуне) сваке године, а на захтев народне скупштине и евиденцију о приходима и расходима.¹⁰⁰ Плата кнеза се, такође, не може повећавати без одобрења скупштине. С друге стране, она се не може смањити без одобрења кнеза.¹⁰¹

Народна скупштина има право да подноси жалбе кнезу и народној скупштини и захтевати да се донесе посебни закон о томе. Такође, она је дужна да пријављује све злоупотребе у поступцима државног совјета кнезу у случају када би његови чланови или нека друга власт повредила Устав и права утврђена уставом као и права српских грађана.¹⁰²

У последњем члану који се односи на народну скупштину, прописује се да само народна скупштина има право да одлучује о порезу.¹⁰³

Дакле, народна скупштина има овлашћења приликом одређивања пореза. Такође, она може да врши надзор над појединим чиновницима и да евентуалне злоупотребе пријављује кнезу. Од основне и традиционалне функције народне скупштине није остало ништа.

⁹⁵ Члан 82.

⁹⁶ Члан 83.

⁹⁷ Члан 85.

⁹⁸ Члан 86.

⁹⁹ Члан 87.

¹⁰⁰ Члан 88.

¹⁰¹ Члан 89.

¹⁰² Члан 90.

¹⁰³ Члан 91.

13. ГЛАВА IX О ЦРКВИ

Девета глава је посвећена цркви. Црква је још од Немањихке Србије важан чинилац у држави и велика потпора владару. Због тога је ово питање изузетно значајно.

Сретењски устав је, најпре, одредио број митрополита и архијереја, а затим је и прописао њихове плате. У источној православној цркви постоји један митрополит, а број архијереја зависи од потребе.¹⁰⁴ Митрополит и архијереји примају плату из „народне хазне”.¹⁰⁵ С друге стране свештеници примају плате из своје матичне парохије.¹⁰⁶

Када је реч о свештенству, Устав прописује да ће грађани давати свештенству оно што је било уобичајено, дакле оно што им следује према обичајима све до доношења посебног закона.¹⁰⁷ Свештеници не смеју да се баве било којим другим занимањем на територији Србији. Једино Митрополит и архијереји могу, у случају потребе, да добију звање од кнеза и државног совјета као саветници поводом црквених ствари.¹⁰⁸

Сретењски устав посредно прописује секуларну државу, јер унутрашње устројство цркве зависи од ње саме, тачније у надлежности је митрополита.¹⁰⁹ Овај устав је толико испред свог времена, да прописује да све вероисповести имају право да врше богослужења слободно, према правилима своје вере.¹¹⁰

У последњем члану, Сретењски устав је прописао: „Заклињање људи који нису православног восточног вјероисповједанија свршива се по обредима њине цркве.”¹¹¹

Занимљиво је, због упоредноправне анализе, посматрати уређење цркве према Уставу из 1838. године. Уставом је потврђена аутономија цркве у Србији предвиђена чланом 14. Хатишерифа из 1830. године. У овом кратком члану стоји да ће епископе и митрополите бирати народ и да за њихово посвећење није нужен одлазак Васељенском патријарху у Цариград. Уставом су, међутим, у два члана, дугом 57-ом и кратком 58-ом, детаљније разрађени основи црквене аутономије. Чланом 57. је потврђена црквена аутономија, али се истиче и врховна власт Васељенске патријаршије, наглашава овлашћење кнеза да врши надзор над црквеним властима, и дефинише слобода управљања духовним властима и принадежећим овлашћењима унутар цркве „у колико то не би дирало у дјела политическа“. У кратком 58-ом члану стоји: „Опредјелит ће се у Србији мјеста за совокупленије особеног Совјета

¹⁰⁴ Члан 92.

¹⁰⁵ Члан 94. став 1.

¹⁰⁶ Члан 94. став 2,

¹⁰⁷ Члан 95.

¹⁰⁸ Члан 96.

¹⁰⁹ Члан 93.

¹¹⁰ Члан 97.

¹¹¹ Члан 98.

Митрополита и Епископа за уређивати дјела закона; дјела Митрополита, Епископа и Свјаштеника; и дјела, касајућа се Цркви Земаљски.” Ови чланови указују на потребу законског регулисања и оснивања недостајућих органа црквених власти, од Синода, преко Конзисторије, до нижих органа са одређеним седиштем.¹¹² Године 1836. донето је Начертаније о духовним властима у Србији према коме највишу духовну власт има епископска власт која је ограничена надзором кнеза и успостављањем Конзисторије при Митрополији. Конзисторија се састаје једног годишње и чине је сви архијереји.

¹¹² С. Митић, Држава и црква у Србији у време важења Устава из 1838. године, Црквене студије, Ниш, 293-303.

14. ГЛАВА X О ФИНАНСИЈИ (АЗНАДАРСТВУ)

„О финансији (азнадарству)” је назив десете главе. Финансија би, савременим речником, могла да се назове државном благајном или управи прихода.

Српска финансија се, по слову Устава стара о свим приходима и расходима кнежевине Србије.¹¹³ Порез не сме да се расписује, осим два пута годишње, од Ђурђевдана до Митровдана и од Митровдана до Ђурђевдана.¹¹⁴ Државна благајна не сме да донесе закон о повећању данка без одобрења народне скупштине.¹¹⁵

Државна благајна управља приходима од царина, скела које су на рекама¹¹⁶, риболова, установа за мерење, закупнина, трговачких послова, типографије, као и осталим приходима који би се увели законом.¹¹⁷ Државна благајна не сме наплаћивати порез од грађана за личну употребу.¹¹⁸ Такође, овај орган не сме да се задужује. Међутим, уколико је то неопходно, државна благајна мора да предложи, поднесе доказе и тражи одобрење од кнеза, државног савета и народне скупштине.¹¹⁹ Државна благајна је дужна да нађе начине на које ће умножити приходе. Наравно, ти начини не смеју бити на штету грађана или противни Сретењском уставу.¹²⁰ Државна благајна нема права да уводи царине на границама округа, већ само на границама државе и пашалука.¹²¹

Кнез и државни савет поставиће „главну рачунцијницу” која ће прегледати све извештаје и обављати надзор о трошењу новца само за оне намене за које је народна скупштина дала одобрење.¹²²

¹¹³ Члан 99.

¹¹⁴ Члан 100.

¹¹⁵ Члан 102.

¹¹⁶ „Скела рјечки” је назив који се користио за скеле које су биле постављање на рекама. Како није било мостова, скеле су биле једини начин повезивања двеју обала.

¹¹⁷ Члан 101.

¹¹⁸ Члан 103.

¹¹⁹ Члан 104.

¹²⁰ Члан 105.

¹²¹ Члан 106.

¹²² Члан 107.

15. ЉУДСКА ПРАВА И СЛОБОДЕ У СРЕТЕЊСКОМ УСТАВУ

Својеврсан каталог људских права је своје место нашао у Глави XI „Општенародна права Србина” и у члановима 108-131. Имајући на уму време када је Устав донет, он је пионир у регулисању ове материје. Такође, многа велика царства нису имале у својим уставним или другим актима материју сличне садржине. Глава која је вредна дивљења, с једне стране, а која је била разлог укидања Сретењског устава, са друге стране, носи назив „Општенародна права Србина”. Величанственог овог устава, осим других демократских одредби и начела које се налазе у њему, употпуњује својеврсан каталог људских права и слобода.

Људска права и слободе су смештене у Сретењски устав након одредби о државној власти. Данас је уобичајено да се ова материја регулише на почетку, одмах иза увода устава, како би се показало да држава постоји због људи, а не људи због државе. Међутим, ако се има у виду да многи уставни нису ни регулисали ову материју, онда Сретењском уставу не може да се замери оваква уставна систематика.

Људска права и слободе у овом уставу би се могла поделити на права која припадају само грађанима Србије као на она која припадају свим људима. Код ових других би могла да се уоче основна начела судског поступка. Такође, ова глава прописује и грађанске дужности.

Прва три члана у овој глави се односе на српско држављанство. Стипулисани су начини и услови за стицање истог. Српско грађанство има:

- свако дете које је рођено у Србији, као и изван Србије уколико његови родитељи имају српско држављанство.,

- свако ко се за време објављивања овог устава налази у служби и то како Србији, тако и ван ње. Ово важи и за припаднике српске цркве,

- свако које има пребивалиште у Србији последњих десет година или има непокретну имовину у Србији.¹²³

Сретењски устав је предвидео одређене категорије које могу добити српско држављанство под одеђеним условима. При том разликује две категорије странаца: трговце, фабриканте, занатлије и вршиоци божије службе и заслужни странци. Прва категорија субјеката може добити српско држављанство уколико буду настањени у Србији седам година и „честно се узладају” или уколико им Кнез да одређено звање. Заслужни странци стичу српско држављанство када добије писмо од Кнеза да су прирођени Срби.¹²⁴ Устав предвиђа да ће право српског држављанства бити дефинисано посебним законом.¹²⁵

У наредним члановима дата су универзална људска права односно она која уживају сва

¹²³ Члан 108.

¹²⁴ Члан 109. став 1.

¹²⁵ Члан 109. став 2.

лица без разлике у држављанству. Она се односе на нека основна начела кривичног поступка и кривичног права уопште.

Прва се односи на вођење поступака и извршавање кривичних санкција.

„Нико у Србији се може се ни гонити ни затворити, развје по пропису закона, и од законе и природне власти”¹²⁶

Следећа се односи на чувену латинску сентенцу: *Nulla crimen, nulla poena sine lege*.

„Нико у Србији не може кажњен бити, већ по закону и пресуди надлежнога суда”¹²⁷

Habeas corpus акт, чувени енглески правни споменик који је донет 1679. године и гарантује лицу заштииту против полицијских власти. Сретењски устав је предвидео рок од три у коме лице мора да буде обавештено о кривици и доведено судији.

„Нико у Србији да не стоји више од три дана у затвору, а да му се не јави кривица, за коју је затворен, и да се не узме на испит.”¹²⁸

Ne bis in idem је стипулисан у члану 115. Лице коме се једом судило већ за одређено кривично дело па је судском одлуком осуђен или је одлучено да није крив, њему се не може два пута судити за исто кривично дело.

„Кому се један пут већ судио за какву кривицу, пак је по пресуди судејској кажњен и отпуштен, или нађен, да није крив, оному не може се по други пут судити за исту кривицу.”¹²⁹

Србија још од времена Душановог закона имала правне прописе који су сваком робу гарантовали слободу на њеној територији. Сретењски устав оживљава ту идеју и прописује да роб оном часа када ступи на српску територију постоје слободан без обзира да ли га је неко довео у Србију или је побегао. Срби имају могућност само да купује робове не и да их продају.¹³⁰

Права коју доступна само грађанима Србије односе на једнакост пред законом, једнаке могућности запослења за исту способност, начин живљења, гарантована је неприкосновеност својине, експропријација, слобода кретања и настањивања.

Начело једнакости грађана пред законом значи да су сви грађани једнаки пред законом као и начело једнакости странака у поступку.¹³¹

Једнакост при запослењу за исту радну способност. Сваком грађанину доступна су сва радна места за које је способан и „достојан к њима”. Такође, гарантована је једнакост српских грађана и странаца у истим стварима.¹³²

¹²⁶ Члан 112.

¹²⁷ Члан 114.

¹²⁸ Члан 113.

¹²⁹ Члан 115.

¹³⁰ Члан 118.

¹³¹ Члан 111.

¹³² Члан 116.

Право начина живљења означава могућност сваког грађанина да бира начин живљења, уз услов да није на „обшченародну штету”¹³³

Својина је неприкосновена. Сретењски устав гарантује неприкосновеност својине проглашавајући оног, ко некога у потпуности или делимично узнемирава у вршењу права својине или га потпуно или делимично лишава тог права, за „нарушитеља обштенародне безбједности, био он ко му драго и од куда му драго.”¹³⁴ Такође, појединац може својом имовином слободно располагати као и продати. У овом последњем случају мора да обавести јавну власт општине или округа и пред тим истим органом је и продати.¹³⁵

Устав је регулисао и општадобра наводећи да се то односи на „сеоске шуме и горе досадашњи алија” и да сви имају право да их користе. Истовремено се забрањује правосудним органима, старешинама, чиновницима, трговцима, сељанима или било који други Србин има права забрањивати становницима других села и округа да их користе.¹³⁶

Једно од ограничења право својине постоји код експропријације. Сретењски устав прописује да уколико би правосудни органи на проценили да је имање неопходно за опште добро, они имају право да га употребе, али уз одговарајући противнакнаду чију висину ће проценити вештаци.¹³⁷ На основу реченичне конструкције коју је употребио законодавац, могло би се закључити да се овде не ради о потпуној експропријацији у смислу куповине земље чиме држава постаје власник, већ се ради само у употреби. Међутим, постоји могућност да је законодавац ову реченичну конструкцију искористио лаички и да се заправо ради о потпуној експропријацији.

Слобода кретања. Сваком Србину гарантује су слобода кретања са покретним стварима, како у друге пределе турског царства, тако и у друге иностране земље уз одговарајућу документацију.¹³⁸

Начело вишестепености изражено је као право приступа вишој судској власти.¹³⁹ Сретењски устав је прописао да сва судска преписка као и преписка остале власти се обавља на српском језику.¹⁴⁰

Сретењски устав је прописао да се награде заслужним грађанима исплаћују из народног буџета, а не из општине или са територије одакле је то лице.¹⁴¹ Наводи се и да општине имају право да поднесу захтев којим се о народном трошку платиле „благодјетелна заведенија за

¹³³ Члан 117.

¹³⁴ Члан 119.

¹³⁵ Члан 128.

¹³⁶ Члан 129.

¹³⁷ Члан 120.

¹³⁸ Члан 121.

¹³⁹ Члан 126.

¹⁴⁰ Члан 127.

¹⁴¹ Члан 130.

сироте, школе, болнице и контумаце.”¹⁴²

Устав је прописао и одређене грађанске дужности које се односе на плаћање пореза, вршење војне службе и наканде за вршење послова за општенародну добит.

Дужност плаћања пореза означена је дужноћу сваког грађанина да плаћа умерен порез и ни једно лице не може да буде ослобођено ове дужности. Такође, сваки грађанин дужан је да одазове на позив општене за помоћ која се односи на грађење мостова и сређивање путева.¹⁴³

Вршење војне службе. Сваки Србин дужан је да се одазове на позив за вршење војне службе у случају одбране земље како у регуларну тако и у уписну. Прва је увек, а друга у посебним околности на народном трошку.¹⁴⁴

Сретењски устав прописује да ни један грађанин није дужан да ради ни за чиновника нити да учествује у зидању грађевина које су неопходне за општенародно добро. Ово је могуће једино уз одговарајућу надокнаду.¹⁴⁵

Устав прописује и забрану ступања у службе страних земаља и примање плате и одличја без допуштења Кнеза.¹⁴⁶

¹⁴² Члан 131.

¹⁴³ Члан 122.

¹⁴⁴ Члан 123.

¹⁴⁵ Члан 124.

¹⁴⁶ Члан 125.

16. ГЛАВА XII ПРАВА ЧИНОВНИКА

Правима чиновника је посвећена дванаеста глава Устава. Разлог настајања ове главе лежи у потреби побољшања њиховог положаја као и квалитетније регулативе, како би најшири круг послова која предузимају ова лица, могао да се несметано извршава.

У првом члану који се односи на чиновнике, Сретењски устав прописује одговорност чиновника за послове извршаване за време службе.¹⁴⁷ Чиновници који су именовани од стране Кнеза су по слову Устава доживотни докле год имају радну способност.¹⁴⁸ Премештање је дозвољено, али само у исто звање.¹⁴⁹ Такође, постоји могућност стицања вишег звања, али је постављање на нижу позицију или отпуштање могуће само уз доказану кривицу и судску одлуку.¹⁵⁰

У осталим члановима је регулисана могућност суспензије чиновника као и могуће ситуације које се јављају у вези са упражњеним радним местом.

Суспензија чиновника је регулисана у члану 134. Чиновник ће бити суспендован у случају да постоји сумња да је учинио нешто кажњиво.¹⁵¹ На шта се то односи, није ближе прецизирано у Уставу. Сретењски устав је предвидео рокове суспензије прописујући за који временски период би требало да се спроведе одређена врста провере. Уколико је чиновник учинио нешто на територији Србији, рок је три месеца, док је рок од шест месеци прописан за дело чиновника ван Србије.¹⁵² За време суспензије, чиновнику се одбија пола плате од које се надокнађује штета, али само ако је то учинио својом кривицом.¹⁵³

У случају да се појави упражњено место или оно на други начин остане без чиновника, орган је дужан да представи државном савету сва лица која су се пријавила за то радно место и да да мишљење о тројници најбољих кандидата.¹⁵⁴

Службени пут чиновника, као и премештање с једног места у друго пада на терет општенародне хазне.¹⁵⁵ Стари или због болести неспособни чиновници имају право на пензију које се исплаћује из општенародне хазне. Висина пензије различита је у зависности од временског периода која су ова лица провела на функцији. Уколико је чице вршило службу

¹⁴⁷ Члан 132.

¹⁴⁸ Члан 133. став 1.

¹⁴⁹ Члан 133. став 2.

¹⁵⁰ Члан 133. став 3.

¹⁵¹ Члан 134. став 1.

¹⁵² Члан 134. став 1.

¹⁵³ Члан 134. став 2.

¹⁵⁴ Члан 135.

¹⁵⁵ Члан 136.

петнаест година, има право на половину плате, а уколико је вршило службу двадесет и пет година, висина пензије биће једнака плати.¹⁵⁶ Чиновник који да отказ пре него што се навршило време које потребно да протекне за стицање исте, биће отпуштен, али у том случају губи пензију.¹⁵⁷ Кнез и државни савет се старају и о сиромашним чиновницима доношењем адекватног законодавства.¹⁵⁸

Чиновник нема права да се бави трговином, као ни другим занимањем.¹⁵⁹

У последњем члану који се односи на чиновнике, Сретењски устав је предвидео текст заклетве:

„Заклињем се светом, јединосущном и неразјелном Тројицом, да ћу устав Књажества Србије точно набљудавати; да ћу све законе и уредбе предпостављени ми власти точно, совјестно, и на предписано време извршивати, и да ћу бити вјеран и покоран Књазу и покоран државном Совјету. Тако ми Бог помогао!“¹⁶⁰

¹⁵⁶ Члан 137. став 1.

¹⁵⁷ Члан 137. став 2.

¹⁵⁸ Члан 137. став 3.

¹⁵⁹ Члан 138.

¹⁶⁰ Члан 139.

17. ГЛАВА XIII ПРОМЈЕНЕ И ДОДАЦИ К УСТАВУ КЊАЖЕСТВА СЕРБИЈЕ

Тринаеста глава носи назив: „Промјене и додаци к Уставу Књажевства Србије”. Сретењски устав је прописао поступак за промену појединих чланова. Та промена може да се односи како на увођење нових чланова, тако и на брисање појединих чланова.

Овај поступак се спроводи тако што Кнез и Државни Совјет сазивају народну скупштину и подносе неку врсту доказа како би се показало да је промена, додатак или брисање одређених чланова неопходно.¹⁶¹ Након тога сва три органа заједно предузимају неку од горе наведених радњи.

*„Ако се по времену и искуством докаже, да је нужно, промјенити који от вишеисчисљени членова овог устава Књажевства Србије; или да је нужно што додати к њима или отузети; то Књаз и државни Совјет Србски, да сазову Скупштину народњу, пак да јој представе и докажу нужност исту, и онда заједно с њоме или да промјене овај или онај член устава овога, или да му додаду што је нужно, ил' да отузму од њега, што је излишно ил' безпутно.”*¹⁶²

Кворум за сазив скупштине је три четвртине посланика, а за одлучивање две трећине.¹⁶³

*„Но у овом случају морају бити најмање три четвртине отређенога числа Скупштине депутата народњи, и от истог числа најмање две трећине једнакога мњенија.”*¹⁶⁴

¹⁶¹ Члан 140.

¹⁶³ Члан 141.

¹⁶⁴ Исто.

18. ГЛАВА XIV ЗАКЉУЧЕНИЈЕ

Последња, четрнаеста глава носи назив „Закљученије”. Она прописује да Устав ступа на снагу даном доношења и да од тог дана државни савет укључује овај устав у „зборник закона”. То даље значи да Сретењски устав није прописао *vacatio legis* који је неопходан за упознавање народа са садржином устава. Овакво решење је логично, с обзиром да је окупљени народ на ливади представљао јавност коме су чланови Сретењског устава били прочитани. С друге стране, ово укључивање у „зборник закона” представља савремену тенденцију објављивања свих закона у Службени гласник.

У оригиналу, последња глава Сретењског устава изгледа овако:

*„Устав овај Књажества Србије, от сто и четрдесет и два члена ступа у дјејство от данашњега дана и државни Совјет уводи га данас у Сборник закона. Тако закључено и заклетвом свију подписани и све Сретенске Скупштине потврђено у Крагујевцу Трећега Фебруарија иљаде осам стотина и тридесет пете године от Рождества Христова.”*¹⁶⁵

(М.П.)

Милош Т. Обреновић
Књаз Србски.

По повеленију Његовога Књажескога Височества Јефрем Обреновић.

Након ових потписа, следе и потписи браће кнеза, конкретно Јована Т. Обреновића као и депутата свих округа, свештенства и духовних лица. Након тога је нечитак текст и једино се распознаје Совјет Србски.

¹⁶⁵ Члан 142.

19. УКИДАЊЕ СРЕТЕЊСКОГ УСТАВА

Сретењски устав је суспендован већ у марту 1835. године. Доношење овог Устава није било у супротности са Хатишерифом из 1830. године. Члан 5. Хатишерифа гласи:

„Власти моје високе Порте неће се мешати ни у унутрашња дела, ни у судејска решенија земље исти, ни шта више захтевати ни аспре едне, кроме данка, кои ће се, као што је речено, утврдити определително за у напредак.”¹⁶⁶

Међутим, у члану 1. Устава наводи се да је Србија је јединствено и независно књажество признато од стране Султана Махмуда II и Императора Николаја I.¹⁶⁷ На овај начин се истиче унутрашња независност призната од стране два цара. Такође, стављањем у исти ранг сизерена и протектора запостављен је вазални положај Србије.

„Србија је нераздјелно, и у прављенију свом независимо Књажество по признанију Султана Махмуда Другога, и Императора Николаја Првога.”¹⁶⁸

Хатишериф из 1830. године је озваничио постојање Савета, који се у Сретењском уставу назива Државни савет чиме се још више истиче државност Србије.

Законодатељна и законоизвршитељна власт јесу:

а) Књаз, и

б) Државниј Совјет, састављен из шест Попечитеља поједини и раздвојени струка дјела народни, какоти: Правосудија, внутрењи дјела, финансија, инострани дјела, војени дјела, и просвјештенија, и из неопредјељеног числа државни Совјетника и Предсједатеља Совјета с главним Секретаром Совјета.¹⁶⁹

И можда најважније, „Општенародна права Србина” и идеје које садржала та глава, а које су биле неспојиве са начином владања великих сила.

Русија, Турска и Аустрија нису биле у сагласности са идејама које носио овај устав. Србија је свој први прави устав добила чак и пре великих сила као што су Русија, Турска или Аустрија. У Европи су Уставе још имале Шведска, Норвешка, Шпанија, Португалија, Холандија, Белгија и низ немачких државица.¹⁷⁰ Отпор ових сила према уставу није имао свој разлог у поступцима Србије који су носили одлике фактичке суверености. Највећи проблем

¹⁶⁶ Наведено према: Н. Ранђеловић, М. Тодоровић-Крстић, Одабрани извори из државноправне историје јужнословенских народа, Београд, 2009, 85.

¹⁶⁷ Члан 1.

¹⁶⁸ Исто.

¹⁶⁹ Члан 6.

¹⁷⁰ С. Аврамовић, Сретењски устав – 175 година после, АНАЛИ Правног факултета у Београду, 62-63.

представљале су идеје које је носио Сретењски устав, а које су биле неспојиве са начелима на којима су почивала ова царства.

Против Устава била је нарочито Русија. Бутењев, руски посланик у Цариграду, прогласио је устав за „француско-швајцарску конституцију”. Русија је чак послала и барона Рикмана како би кнезу Милошу предочио нужност укидања устава. Аустријски интернунције у Цариграду, представио је овај Устав као једну од заблуда деветнаестог века.¹⁷¹

Кнез Милош је желео да доношење Сретењског става прикаже у другачијем светлу. Међутим, Порта је била добро обавештена шта се дешавало у Србији. Милош је чак и отпутовао у Цариград где је личним контактима и богатим поклонима покушавао да оправда себе за дешавања која су се збила око устава.

Тако је овај Устав само наизглед отишао у заборав. Историја државе и права и уопштено уставна историја проучавају овај остав управо због важности идеја које је он носио са собом.

¹⁷¹ Ж. Бартуловић, Н. Ранђеловић, Основи уставне историје југословенских народа, Ниш, 2012, 40.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Сретењски устав сматра се првим српским уставом. Међутим, постоје и другачија схватања. Поједини аутори наводе да, у строго правнотеоријском смислу, Сретењски устав не био могао да се посматра као такав, јер Србија као Турски вазал под руским покровитељством, није могла да има уставотворну власт. Други аутори су мишљења да Сретењски устав представља својеврсну Србијину декларацију независности. Без обзира којем се мишљењу прислонимо, Сретењски устав имао је и има велики значај. Он је показао снагу друштвених кретања у Србији, однос великих сила према дешавањима у Србији, као и смернице развоја српске државности.

Сретењски устав није успео ни да се примењује у пракси јер је месец дана након његовог доношења суспендован. Можда и та чињеница најбоље показује његов значај. Или речи дипломате где се овај Устав назива „заразним”. Поређење Сретењског устава са Француском револуцијом говори колико су његове идеје биле демократске. Међутим, за разлогу од уобичајеног страха од нечега новог и напредног, овде је страх био другачије природе. Велике силе су схватиле да ће „француски расад” у српској шуми посади клице, не само у овом делу Балкана, већ и шире, на целу Европу. Питање је како би изгледала данашња Европа да је расад успео, а из њега изникли најлепши цветови у облику каталога људских права и слобода.

Величину Сретењског устава показује и наредни устав који је донет, Султански Хатишериф из 1838. године, познатији као Турски устав. Страх великих сила да Србија поново не учини излет ка независности, определио је велике силе да се наредни устав сачињава баш у Турској, у Цариграду. Турски устав ни по једном атрибуту не може да се пореди са Турским уставом. Док је Сретењски устав систематичан, те би правник практичар на веома једноставан начин могао да користи, Турски устав, не само што нема систематику, већ су одредбе које се односе на исту материју расуте по целом тексту, те је практичарима веома отежано његово коришћење. Султаново лично обраћање кнезу, које се у литератури објашњава жељом султана да покаже завистан положај Србије, говори о уставотворној техници на веома ниском нивоу. Каталог људских права једва и да постоји и на који начин не може да парира Сретењском уставу.

С друге стране, људска права и слободe у Сретењском уставу су од изузетног значаја. Њихов значај можда најбоље потврђује чињеница да је овај устав био суспендован управо због главе „Општенародна права Србина”. Ова глава, осим што гарантује људска права свим

људима без разлике, гарантује и посебна права која су предвиђена само за грађане Србије. Такође, мера регулисања ових права показује и меру напредка одређене државе. Ако се има у виду да многа царства попут Турског, Руског и Аустријског нису имале сличан каталољг људских права, онда и не изненађује њихово инсистирање на суспензији Сретењског устава.

Колико је Сретењски устав био напредан у погледу људских права и слобода показује и то Турски устав из 1838. године, који је донет као „компензација” за суспендовање Сретењског устава, није имао на овај начин, регулисану ову материју.

Ако се вратимо на почетну „Признање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих људских бића је основ слободе, правде и мира у свету”¹⁷², онда је Сретењски устав пионир у регулисању ове материје и „расад” из кога су настајале форме каквим их данас знамо.

¹⁷² Преамбула Универзалне декларације о правима човека

ИЗВОРИ

Устав Књежевине Србије из 1835. године

Универзална декларација о правима човека

ЛИТЕРАТУРА

С. Аврамовић, Сретењски устав – 175 година после, АНАЛИ Правног факултета у Београду;

Ж. Бартуловић, Н. Ранђеловић, *Основи уставне историје југословенских народа*, Ниш, 2012;

Н. Богдановић, *Сретењски устав- Национални и међународни аспекти доношења*, Пешчаник, Ниш, 2023;

А. Гавриловић, *Из живота Д. Давидовића по архивским подацима*, Годишњица Николе Чупића, 31, Београд, 1912;

Н. Ранђеловић, М. Тодоровић-Крстић, *Одабрани извори из државноправне историје јужнословенских народа*, Београд, 2009;

С. Митић, *Држава и црква у Србији у време важења Устава из 1838. године*, Црквене студије, Ниш, 293-303;

М. Тишма, *Правни транспланти и први српски устав из 1835.године*, Правни факултет Универзитета у Београду.

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

SUMMARY AND KEY WORDS

CONTENT OF THE SRETENJI CONSTITUTION

The Constitution of Sretenj, as the first Serbian constitution, which failed to be implemented due to its suspension, is of great importance. The significance of the Sretenji Constitution is reflected in the democratic ideas found in its articles. The most important chapter of the constitution is the one titled: "Public rights of Serbs". In that chapter there is a catalog of human rights and freedoms, which was not only the first in this area, but was also one of the reasons for the suspension of the constitution. The Master's thesis entitled "Content of the Constitution of Sretenj" was written as the actual course of events unfolded. First, the procedure and the reasons for the adoption of this constitution were discussed. A few words are also dedicated to its creator, Dimitrije Davidović, where his role in the creation of the members themselves is considered. Then follows the structure of the Sretenji Constitution and the chapters contained in it. The following were covered in order: "Dignity and territory of Serbia", "Color and coat of arms of Serbia", "Serbian authorities", "On legislation and the manner in which it should be conducted", "On the Serbian prince", "About the State Soviet", "Judicial Power", "On the National Assembly", "On the Church", "On Finance (funding)", "Public Serbian Rights", "Changes and Additions to the Constitution of the Principality of Serbia" , and "Concluded". After that, the manner and reasons for the repeal of this constitution were discussed.

Keywords: Constitution of Sretenj, Constitution, Human rights.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Љубица Тодоровић, рођена је у Зајечару, 24.09.1992.године. Основну школу „Димитрије Тодоровић-Каплар“ завршила је 2007. године у Књажевцу са одличним успехом и средњу медицинску школу у Зајечару 2011.године. У периоду од 2015. до 2016. године завршила је Специјалистичке струковне студије високог образовања београдске пословне школе и стекла звање специјалиста струковни економиста из области економских наука, а после тога је завршила факултет за менаџмент у зајечару и стекла високо образовање у звању дипломирани економиста.

Од 2018.године ради као порески инспектор у Министарству финансија-Пореска управа у Нишу.

Удата, мајка двоје деце.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Јулијана Тодоровић

Наслов мастер рада: Садржица Срећенског устава

Ментор: Проф. др Александар Ђорђевић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 20.10.2023.

Потпис аутора

Јулијана Тодоровић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом _____

САДРЖИНА СРЕЋЕЊСКОГ ТОДОВА

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Кубица Тодоросић

У Нишу, 20.10.2023.

Потпис аутора

Кубица